Prof. dr hab. Piotr Krajewski
Katedra Prawa Międzynarodowego Publicznego
i Prawa Unii Europejskiej
Wydział Prawa i Administracji
UWM w Olsztynie

Olsztyn, 11 października 2021 r.

Rada Naukowa Dyscypliny
nauki prawne
Wydziału Prawa i Administracji
UWM w Olsztynie

Opinia promotora nt. pracy doktorskiej mgr Eweliny Mikulskiej, zatytułowanej *Śmierć i umieranie w prawie i standardach bioetycznych*.

Wnikliwą analizą fenomenu śmierci zajmuje się tanatologia posiłkująca się osiągnięciami nauk empirycznych i humanistycznych. Analizuje limniczne aspekty śmierci i umierania; etapy psychiczne i duchowe, przeżycia umierających, konteksty społeczne i kulturowe. Śmierć i umieranie w prawie zwykle kojarzone są z instytucją testamentu, a przecież takie zawężenie problemu jest całkowicie nieuzasadnione.

Historia zachodniej kultury europejskiej wyróżnia dwa zasadnicze wzorce śmierci: „oswojonej" i „zdziczałej". W perspektywie pierwszej, świat opisywany jest przez pryzmat wartości zasadniczych i jawi się jako uporządkowana rzeczywistość, w której życie i jego koniec mają swój określony sens; panuje przekonanie o powszechności śmieci, ale i nadzieja na przetrwanie. Wzorzec cechowała postawa pogodzenia się ze śmiercią, ona sama zaś była „oswojona" poprzez ujęcie jej w społeczny rytuał, który godzi umierającego z przemijaniem, ukazując mu naturalność, powszechność i nieuchronność śmierci.

W ty samym czasie pojawił się nowy model, kwestionujący dotychczasowy. Śmieć w samotności, poza środowiskiem rodzinnym, w szpitalu, na marginesie społeczeństwa. Towarzyszy jej nowy stosunek do prawdy o jej zbliżaniu się. Pomija ją milczeniem lub rezygnuje z mówienia umierającemu o jej nadchodzeniu. Pojawiło się zbiorowe kłamstwo wobec faktu śmierci. W ten sposób nastąpiło przejście do tzw. „śmierci zdziczałej", która wyparła metafizyczną wizję świata. Śmierć zdziczała jest charakterystyczna dla wieku XX; jest zaprzeczeniem śmierci oswojonej. To śmierć niemal doszczętnie wyparta poza obręb świadomości indywidualnej i społecznej, wyrugowana ze społecznego i kulturowego rytuału charakterystycznego dla śmierci oswojonej; zaczyna napawać człowieka coraz większym lękiem. Nowy kontekst przeżywania życia i śmierci zamyka się w horyzoncie doczesności, a śmierć jest katastrofą, kresem egzystencji.

W połowie XVIII w. rozpoczął się proces laicyzacji życia i rozpadu metafizycznego porządku. Wcześniej, w połowie XIX w. medycyna przekształciła się w dyscyplinę naukową. Nie ma już śmierci, są tylko śmiertelne choroby, z którymi medycyna jako nauka stopniowo wygrywa. Następuje tzw. medykalizacja śmierci i umierania. W latach '70 XX w. wiara w możliwości nauki i medycyny znacznie słabnie. Chorzy coraz częściej chcą umierać w domach. Część z nich chce odebrać śmierć medykom i medycynie, głosząc prawo do własnej śmierci jako prawo do eutanazji, a więc śmierci uzgodnionej. Alternatywą dla niej staje się tzw. dobra lub spokojna śmierć. Środowiskiem sprzyjającym jest dom i hospicja.

Śmierć i umieranie, jak widać, przepełnione są dynamizmem nie tylko biologicznym i fizjologicznym; cechuje je ogromny ładunek kulturowy i społeczny, w tym również prawny, o czym często się zapomina.

Problemów do wyjaśnienia i omówienia związanych ze śmiercią i umieraniem zatem jest wiele. Ich ilość i charakter wskazują jednocześnie na znaczenie i poziom komplikacji oczekujących pełnego wyjaśnienia. O tym wszystkim traktuje prezentowana praca doktorska Pani mgr Eweliny Mikulskiej. Zasadniczym celem pracy jest udowodnienie, iż obok

zjawiska naturalnego jest też zjawiskiem prawnym pociągającym za sobą określone konsekwencje.

W pracy wskazano szereg faktów, okoliczności służących wyjaśnieniu licznych narosłych wokół tego faktu problemów. W tym celu doktorantka, obok głównego problemu badawczego, wskazała na szereg problemów szczegółowych, których opisanie i udokumentowanie wzbogaciło naszą wiedzę na ten temat. Przede wszystkim podkreślając, że w świetle prawa polskiego, to istotny problem badawczy, zarówno teoretyczny jak i praktyczny, który w doktrynie nie został jeszcze wyczerpany. Starała się udowodnić, iż śmierć nie jest jedynie biologicznym końcem istnienia jednostki, ale przyczynia się do powstania oraz kształtowania prawa i obowiązków innych podmiotów, niejako włączanych w stosunek prawny, powstały w konsekwencji śmierci konkretnej osoby.

Doktorantka podjęła się opracowania dość trudnego zadania, gównie ze względu na „rozciągłość" zagadnienia, zróżnicowania wątków i literatury. W pewnej mierze – i słusznie – musiała zatem opierać się głównie na źródłach, w jakimś stopniu na literaturze obcojęzycznej i oczywiście krajowej, dostrzegając przy tym i poddając gruntownej analizie wszystkie najważniejsze kwestie związane z wdrażaniem i stosowanie przepisów w praktyce legislacyjnej. Czasami niezbędne okazywało się sięgnięcie po wyniki prac badawczych m.in. z zakresu filozofii, etyki, historii, co w tym wypadku, z pewnością wiązało się z dodatkowymi trudnościami.

Doktorantka dość szeroko wykorzystała w swojej pracy dostępną literaturę polską, jak i obcojęzyczną literaturę poruszającą ten temat, głównie odnoszących się do kwestii godności ludzkiej w prawie międzynarodowym i wspólnotowym, prawno-medycznych uwarunkowań chwili śmierci, zgonu i jego prawnych konsekwencji, uznania za zmarłego, śmierci jako wykonania oświadczenia woli, oceny samobójstwa w kontekście prawa do samostanowienia, karno-prawnej analizy kary śmierci jako śmierci zadawanej w wyniku wykonania decyzji organu państwowego, czy wreszcie prawnej ochrony dóbr osobistych zmarłego. Dokonała poprawnej i rzetelnej selekcji dorobku, zarówno doktryny, jak i orzecznictwa. Zestaw wykorzystanej literatury, jej charakter i ilość (zebranej w bibliografii) sugeruje pełne dostosowanie się do standardów pracy doktorskiej w zakresie prawa.

Układ pracy, jej struktura, podział na poszczególne jednostki redakcyjne, jest logiczny i przemyślany, a użyte metody badawcze adekwatne do problematyki. Sama praca jest czytelna, napisana językiem poprawnym, łatwym w odbiorze. Również objętość pracy (choć jest to wysoce niedoskonały wymiernik jakości) również spełnia oczekiwania stawiane pracom doktorskim.

Charakter, sposób wyjaśniania (ale też i argumentowania) przedłożonej pracy potwierdza zdobytą w trakcie pisania wiedzę i umiejętności Doktorantki w zakresie prowadzenia badań naukowych. Oceniam zatem, że praca Pani mgr Eweliny Mikulskiej spełnia kryteria formalne określone w obowiązujących aktach prawnych.

Wnioskuję zatem o dopuszczenie pracy doktorskiej Pani mgr Eweliny Mikulskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

Prof. dr hab. Piotr Krajewski
Katedra Praw Człowieka,
Prawa Europejskiego i Kanonicznego
Wydział Prawa i Administracji
UWM w Olsztynie

Olsztyn, 11 października 2021 r.

Rada Naukowa Dyscypliny
nauki prawne
Wydziału Prawa i Administracji
UWM w Olsztynie

Proszę o przyjęcie do przewodu rozprawy doktorskiej Pani mgr Eweliny Mikulskiej zatytułowanej *Śmierć i umieranie w prawie i standardach bioetycznych*.

Jednocześnie proszę o wyznaczenie dwóch recenzentów. Osobami przeze mnie proponowanymi są:

pan prof. dr hab. Bronisław Sitek

oraz

pan prof. dr hab.